

Akademický sněm AV ČR zvolil Radomíra Pánka kandidátem na předsedu instituce

10.12.2024 - Zuzana Dupalová | Akademie věd České republiky

Dlouho očekávaným momentem prosincového zasedání byla volba kandidáta na předsedu pro léta 2025-2029. V prvním kole tajného hlasování zvolil Akademický sněm nadpoloviční většinou hlasů jako kandidáta na předsedu Radomíra Pánka, který získal 128 z 242 hlasů. O pozici předsedy Akademie věd ČR usilovali také Jiří Plešek z Ústavu termomechaniky AV ČR, David Honys z Ústavu experimentální botaniky AV ČR a Libor Grubhoffer z Biologického centra AV ČR. Pavel Baran z Filosofického ústavu AV ČR svou kandidaturu před volbou na Sněmu stáhl.

„Nabízelo by se, abych hovořil o svých zkušenostech a vlastnostech, které bych uplatnil ve funkci předsedy. Především chci ale říct, že od doby, kdy jsem se rozhodl kandidovat, jsem mluvil s mnohými z vás a odnesl si jeden důležitý dojem – všechny nás spojuje zájem o silnou a sebevědomou Akademii věd,“ sdělil v kandidátském projevu Radomír Pánek. „Děkuji za podporu a důvěru a slibuji, že v příštích čtyřech letech udělám vše proto, abychom posunuli Akademii věd o pořádný krok kupředu,“ dodal po oznámení výsledků.

Zvoleného kandidáta projedná vláda a jmenuje prezident České republiky. Funkci svému nástupci předá dosavadní předsedkyně Eva Zažímalová 24. března 2025.

Rozpočet sice roste, výdaje na vědu ale obecně stagnují

Kromě volby kandidáta na předsedu se aktéři 64. zasedání Akademického sněmu AV ČR dotkli i dalších aktuálních témat – například rozpočtu Akademie věd ČR, nového programu podpory excelence Akademie budoucnosti nebo návrhu nového zákona o výzkumu, vývoji, inovacích a transferu znalostí. Volebního zasedání se účastnili představitelé české vlády, vědci, vědkyně, ředitelé a ředitelky pracovišť Akademie věd ČR, ale i zástupci vysokých škol a další významní hosté.

Vláda předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh navýšení rozpočtu Akademie věd ČR. Jeho schválení přinese v příštím roce Akademii věd ČR meziročně zhruba tři sta milionů korun navíc. Letos tedy obdrží ze státního rozpočtu téměř osm miliard korun. Ministru pro vědu, výzkum a inovace Marku Ženíškovi se navíc podařilo vyjednat navýšení celkového rozpočtu na vědu a výzkum na rok 2025 o zhruba tři miliardy na 43,3 miliardy korun.

„Podle Českého statistického úřadu i Ministerstva financí ale podíl státních rozpočtových výdajů na výzkum, vývoj a inovace ve vztahu k hrubému národnímu produktu v příštím roce klesá o více než pětinu oproti roku 2020,“ dodala Eva Zažímalová. Tehdy podíl výdajů státního rozpočtu k HDP činil 0,65 %, v příštím roce to bude 0,51 %. Podle předsedkyně to znamená, že zmíněné tři miliardy navíc v rozpočtu na vědu jen zastavily další pokles těchto výdajů.

Její slova potvrdil i místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Karel Havlíček. „Důležitým ukazatelem je i podíl celkových výdajů na vědu a výzkum vůči HDP – GERD. V roce 2020 jsme dosáhli 1,95 %, od té doby podíl klesl na 1,83 %, což je znepokojivé,“ podotkl. „Osobně považuji za nesprávné, že si agendu týkající se vědy a výzkumu nevzal pod svá křídla premiér. Mohl tak lépe ovlivňovat například i jejich rozpočet,“ dodal.

Nový zákon vzbuzuje naději, ale i obavy

Předsedkyně Akademie věd ČR promluvila také o návrhu nového zákona o výzkumu, vývoji, inovacích

a transferu znalostí. Vyzdvihla, že legislativní tým ministra Marka Ženíška zpracoval některé připomínky AV ČR – opustil například představu o jednotném informačním systému pro výzkum, vývoj a inovace: ten byl nakonec přenesen ze zákona do nařízení vlády a má nyní reálné parametry. Poskytnutí systémové podpory na náklady na činnost Akademie věd nyní explicitně upřesňuje důvodová zpráva a Akademie věd nemusí uskutečňovat mezinárodní spolupráci pouze po dohodě s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Ne všechny připomínky ale návrh reflektuje. Obavy vzbuzují pasáže, které by mohly omezit vědeckou autonomii a způsobit nárůst administrativní zátěže. Jde mimo jiné o paragrafy týkající se koncepce poskytovatele – tedy i Akademie věd, kterou má schvalovat vláda České republiky. „Tento mechanismus může za určitých okolností představovat významný nástroj vládního vlivu. Umožňuje totiž vládě zasahovat do struktury výzkumu poskytovatelů. Mohl by tak vést k problémům, pokud se nebude respektovat autonomie vědeckých institucí a svoboda bádání,“ zdůraznila Eva Zažímalová.

Další obavy směřují k právní úpravě, která ukládá poskytovateli v rozhodnutí o poskytnutí institucionální podpory stanovit podmínky výzkumného zaměření, jež musí příjemce podpory splnit. Jakékoli omezující podmínky totiž mohou výrazně okleštit potřebnou dynamiku bádání. „Věřím ale, že společným úsilím nakonec dosáhneme toho, aby nový zákon efektivně podporoval vědu, výzkum a inovace v naší zemi,“ vyzdvihla předsedkyně.

Podobného názoru je i první místopředseda Senátu Parlamentu ČR Jiří Drahoš: „Doufám, že se zákon podaří dopracovat do podoby, kdy podpoří rozvoj vědy a současně omezí byrokracii, což bylo i jedním z jeho deklarovaných cílů,“ podotkl a dodal, že pro zvyšování kontroly vědecké činnosti neexistují racionální důvody.

Akademie budoucnosti

Martin Bilej z Akademické rady AV ČR představil program Akademie věd ČR a její podpory pracovišť s názvem Akademie budoucnosti. Koncipován je tak, že obsahuje podporu návratu rodičů po rodičovské přestávce. Aktuálně se chystá ke schválení v Radě pro vědu, výzkum a inovace, připravuje se i další jednání o rozpočtu.

„Akademie budoucnosti navazuje na současné programy podpory excelence, tedy Akademické prémie, Luminy quaeruntur, Wichterleho prémie a další,“ vysvětlil Martin Bilej a doplnil, že Akademie budoucnosti má tři prioritní osy: stáže, návraty, kam spadá i zmíněná podpora návratu po rodičovské pauze, ale i návraty vědců ze zahraničí, a výzkumné skupiny.

Zasedání se konalo v Národním domě na Vinohradech.

Mezinárodní spolupráce v turbulentní době

Eva Zažímalová připomněla, že polovině května 2024 otevřeli vedoucí představitelé Společnosti Maxe Plancka, Akademie věd a německého i českého ministerstva školství takzvaná centra vědecké excelence Dioscuri. Program podporuje talentované mladé vědce pod patronací Společnosti Maxe Plancka. V České republice se otevřela tři centra. Dvě sídlí ve Fyzikálním ústavu AV ČR – první založila expertka na spinkaloritroniku Helena Reichlová a druhé odbornice na nanooptiku Barbora Špačková.

Předsedkyně dále zmínila program mezinárodní spolupráce Researchers at Risk Fellowship, který podporuje výzkumníky v tísní. Letos podpořil částkou přibližně 47 milionů korun 37 vědců z Ukrajiny a z jiných částí světa, například ze Súdánu, Ugandy nebo Afghánistánu.

„Události poslední doby ukazují, že žijeme v turbulentní době – kromě mezinárodních vztahů se promítá i do vědy, výzkumu a inovací a jejich zajištění,“ podotkl náměstek ministra zahraničních věcí

ČR Jiří Kozák. „Chceme nyní posilovat prezentaci české vědy v zahraničí a internacionalizaci univerzit, institucí, firem a dalších subjektů.“ Připomněl také, že Akademie věd ČR podepsala s Ministerstvem zahraničních věcí ČR memorandum o spolupráci, které posílí podporu vědy a výzkumu v mezinárodním kontextu.

Světové výzkumy v Akademii věd

Eva Zažímalová připomněla i úspěchy Akademie věd ČR. Karel Žídek z Ústavu fyziky plazmatu, Tomáš Pluskal z Ústavu organické chemie a biochemie, Martin Fotta z Etnologického ústavu a Elisabeth Hehenberger z Biologického centra nedávno získali granty Evropské výzkumné rady – ERC Consolidator granty. Akademie věd tím zaznamenala velký úspěch. Získala totiž stejný počet Consolidator grantů jako například Oxfordská univerzita a předstihla mimo jiné i Univerzitu v Cambridgi.

Tomáš Jungwirth z Fyzikálního ústavu AV ČR získal Národní cenu Česká hlava za mimořádný přínos ve výzkumu spintroniky. Jeho tým prokázal tzv. altermagnetismus, který otevírá nové možnosti k využití v pokročilých technologiích, jako jsou například strojové učení nebo umělá inteligence. V kategorii Doctorandus dále uspěli Jakub Podgorný z Astronomického ústavu ČR a David Vojna z Fyzikálního ústavu AV ČR.

Místopředsedkyně Akademie věd ČR Ilona Müllerová převzala za Ústav přístrojové techniky AV ČR Cenu Technologické agentury ČR, kterou získávají nejvyšší projekty aplikovaného výzkumu uplynulého roku. Technologická agentura ČR ocenila projekt „Centrum elektronové a fotonové optiky“, který spojuje technologické firmy a pracoviště Akademie věd a vysokých škol.

Úspěšně se rozvíjejí i transferové aktivity v programu PRAK, který spravuje Centrum transferu AV ČR (CETAV). Vloni podpořil deset vybraných projektů, letos získalo doporučení dalších 23. Postupně se rozrůstá také počet takzvaných *spin-off* společností pracovišť, jichž je aktuálně devět. Rostoucí význam transferových aktivit dokládá také 17 licenčních smluv uzavřených s průmyslovými partnery v letošním roce. Důležitým milníkem je Koncepte transferu humanitních a společenských věd, kterou aktuálně projednává Akademická rada AV ČR.

Podvýživa je problémem hlavně v zemích třetího světa, v dětském věku je fatální. Vědci z Mikrobiologického ústavu AV ČR s francouzskými a německými výzkumníky a s kolegy z Ústavu molekulární genetiky AV ČR, jejichž práci zveřejnil časopis *Science*, zkoumají v projektu „Mluvíme s mikroby“ podpořeném OP JAK specifický bakteriální kmen, který by mohl problém pomoci řešit. U dětí, které trpí podvýživou, podávání specifické bakterie nebo její části pomůže při vstřebání a udržení kontinuity růstu. Více se dočtete zde.

Předsedkyně Eva Zažímalová pohovořila o úspěších vědců a vědkyň z Akademie věd ČR.

Věda pro veřejnost i státní správu

Významnou agendou Akademie věd ČR je Strategie AV21. Na říjnové konferenci u příležitosti desátého výročí vzniku Strategie představili koordinátoři jejích výzkumných programů podrobnosti o výsledcích projektů *Vesmír pro lidstvo*, *Potraviny pro budoucnost* a *Společnost v pohybu a veřejné politiky*.

„Těší mě, že navázali úspěšnou spolupráci s mnoha akademickými, komerčními a veřejnými subjekty a zároveň se zapojili do grantové a mezinárodní vědecké spolupráce,“ vyzdvihla předsedkyně. „Akademie věd se díky Strategii AV21 začala výrazněji profilovat jako instituce, která podporuje mezioborový a meziinstitucionální výzkum společensky relevantních témat,“ doplnil Jiří Drahoš, který stál jako předseda instituce u jejího vzniku.

V politickém prostředí nacházejí odezvu expertní stanoviska AVex, které Akademie věd ČR připravuje pro orgány státu a jeho představitele jako odborný podklad ve věcech veřejných záležitostí. Letos instituce vydala dva dokumenty: *Archeologické dědictví v 21. století. Nutnost nové legislativní ochrany* upozorňuje na problémy starého památkového zákona a navrhuje možnosti jeho zlepšení i nové ochrany archeologických nálezů. Druhý AVex s názvem *Neuniverzitní výzkum: Integrovaná součást špičkové světové vědy* připomíná klíčové postavení a roli neuniverzitního výzkumu v zahraničí i v České republice.

Součástí bádání je i propagace vědy a výzkumu. I letos se konaly popularizační akce Veletrh vědy a Týden Akademie věd ČR, do nichž se zapojují téměř všechna pracoviště. Dalším projektem byl už dvacátý ročník Otevřené vědy, který nabízí středoškolákům možnost stát se na rok badateli. Úspěchy slavil čtvrtletník *A / Magazín*, Podcast Akademie věd a profil AV ČR na síti LinkedIn. Vědu a výzkum se daří propagovat také v Galerii Věda a umění, kde aktuálně návštěvníci najdou výstavu fotografií zaměstnanecké soutěže Věda fotogenická.

Význam popularizace vyzdvihla i Věra Kovářová: „Obávám se, že rostoucí složitost světa vede některé lidi k tomu, aby hledali jednoduchá vysvětlení, což může oslabovat schopnost společnosti racionálně uvažovat a orientovat se v záplavě informací.“ Právě v tomto ohledu vidí místopředsedkyně Poslanecké sněmovny klíčovou roli vědy a vědecké komunity – pomoci lidem lépe chápat složité otázky a předat jim důvěryhodné informace.

„Potřebujeme ale ještě více pracovat na tom, abychom vrátili důvěru veřejnosti k autoritám,“ podotkla. Podle ní by vědci a vědkyně měli ještě více vstupovat do veřejného prostoru a přispět k jeho kultivaci. „Vnímám jejich pozici jako důležitou, protože výsledky jejich práce rozhodnou o naší budoucnosti,“ dodala.

Příští zasedání Akademického sněmu se koná 18. března 2025, uskuteční se na něm volba nových členů do Akademické rady a Vědecké rady AV ČR pro funkční období 2025–2029.

Vybrané dokumenty ze zasedání Akademického sněmu včetně zprávy o ekonomické situaci a návrh rozpočtu na rok 2025 naleznete na webu AV ČR.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Akademicky-snem-AV-CR-zvolil-Radomira-Panka-kandidatem-na-predsedu-instituce-00001>